

Томислав Османли
ДВАЕСЕТ И ПРВИОТ
II издание

Културна установа

Б Л Е С О К

Е Д И Ц И Ј А

с.р.

С О В Р Е М Е Н

Р О М А Н

своерачно

Copyright © Томислав Османли и Културна установа „Блесок“, 2010.
Сите права се задржани.

Ниеден дел од оваа публикација не смее да биде репродуциран на кој
било начин без претходна писмена согласност на издавачот.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“,
Скопје

821.163.3-31

ОСМАНЛИ, Томислав
Дваесет и првиот : книга на фантазми / Томислав Османли. - Скопје :
Блесок, 2010. - 288 стр. ; 21 см. (едиција **с.р.** ; кн. 12)

– Белешка за авторот: стр. 283

ISBN 978-9989-59-338-3 EAN 9789989593383

COBISS.MK-ID

Томислав Османли
ДВАЕСЕТ И ПРВИОТ
КНИГА НА ФАНТАЗМИ
II издание

Културна установа
Б Л Е С О К
2010

Напомена:

Во оваа прозна творба, лицата, местата и настаните се производи на авторската имагинација или пак се користени исклучиво фикциски. Оттука, секоја сличност со нив е игра на случајот.

Обликување на дијалозите на охридски дијалект: Ирена Стефоска

1.

Првата квечерина веќе ги покриваше планините над Скопје кога, сиот задишан, Гордан Коев втрча во големата хала на новата железничка станица. Станичната зграда од метал и затемнето валкано стакло, сега изложена на новиот летен бран јулска врелина, издишуваше ширејќи мирис на амонијак што тешко се источуваше од зад цвичавата порта на станичниот тоалет. Новата железничка станица беше всушност веќе две децении стара зграда со приземје, кат и перони на уште повисокото ниво. Како и пругата со неколкуте колосеци, и таа беше надвисната над омлитавеното тело на градот и расчекорена со големите бетонски столбови, во далечината над куќарките, а понаваму, кај главниот влез на станицата, и над главната сообраќајница што се протнуваше под неа. Како што е тоа случај со тесните грла што ги гушат ненадејно израснатите градови, така и оваа сообраќајница токму под капијата на масивната бетонска железничка станица со застои спојуваше два дела на несообразно издолжениот главен град на малата земја. По таа улица, пак, како по ризично проширена жила протната меѓу колонадите на висечката станица, сообраќаше тромавиот крвоток на градот: стари црвени расчадени автобуси кои цело лето сообраќаа со отворени пневматски врати, изветвени возила со излижани гуми и со прагови и каросерии зафатени од 'рѓа, забрзани воени и полициски конвои и, од другата страна, големи црни ципови на новата класа.

Станицата делуваше нескладно во однос на околината и не за чудо, зашто беше изградена во напливот од футуристички ентузијазам според идејата на јапонски урбанист, по земјотресот што на крајот од јули 1963 година го погоди градот, однесе многу животи и речиси сите капитални градби, а во периодот на обновата и несообразно му го смени архитектонскиот лик. Меѓу другите згради, во катастрофата беше урнат најголемиот дел од старата железничка станица изградена на друго место. Од таа градба, како меморијал на земјотресот остана делот со големиот часовник на

нејзината мермерна фасада, чии сказалки го покажуваа скаменетото време на катастрофата: 5 часот и 17 минути. Така, многу години подоцна, градот ја доби новата железничка станица крената на долга километарска платформа што положена врз бројни мермерни столбови се извиваше во далечината како бетонска стоногалка по која во градот, или уште поточно над градот, сè поретко пристигаа возови, главно од намалените локални и од најелементарните транзитни дестинации. Станицата и висечката пруга сега беа помпезен споменик на еден идеал дека по катаклизмата ќе се изгради поубав и помодерен град кој ќе создава современи и среќни луѓе. Сега под неа струеше саѓавиот венски крвоток на ненадејно пропаднатиот град, на една страна кон центарот, а на спротивната, кон новата населба во која, до тој момент, живееше и дваесет и пет годишниот Гордан Коев кој, рековме, силно задишан втрча во стивнатата железничка станица. Сепак, пред да ги откриеме причините на таа брзаница со која младичот се втурна во станицата, уште малку ќе се задржиме на описот на населбата од која тој само што пристигна.

Големата населба ја викаа „градска спална“ зашто таму живееше илјадници луѓе што во неа заспиваа, преспиваа и наутро, под столбовите на железничката станица како пред некоја бетонска капија на градот, во реки од возила и автобуси, заминуваа кон центарот, а попладне, настегани, се враќаа дома по истиот пат, во долгото возење во кое им беше врамен и денот, а со тек на времето и животот. Сега веќе густо населената нова населба го наследи името „Аеродром“ според леталиштето кое некогаш одамна се наоѓало на нејзиното место. Потоа, со една долга пауза во која низ пространите полјани на Аеродром се зафаќаа плевели и бујно израснуваа диви треви и папрати, по земјотресот барака по барака, потем и зграда по зграда, почна да се урбанизира и да се населува со млади брачни парови што некаде пред две и пол децении ја добиваа својата надежна шанса во животот, заедно со новиот стан.

Четврт век подоцна, тоа беа веќе подостарени брачни парови,

како таткото и мајката на Гордан, порано населени во една голема градска спална во која навечер во новите станови се галеа мазните, напнати кожи на паровите од новонаселената генерација, се водеше љубов со свежа страст и се создаваа нови животи, а сега се легнуваше со носталгична мечта, климактерична главоболка и болка во крстот. Населбата од радосното детство на Гордан Коев се претвори во квартал со трошни, никогаш небојадисани фасади, зад кои животот ја доживуваше првата заситеност на средовечноста.

Новата железничка станица, значи, беше еден вид капија низ која се протнуваше животот на овој дел од Скопје, а „Аеродром“ личеше на урбано срце на градот што го потеруваше крвотокот да тече еднаш нагоре, а потоа надолу; напред, потоа пак назад, во едно крупно и монотono, забавено пулсирање на целиот жив организам на главниот град што на Гордан му се чинеше уморен, речиси папсан.

И така, во презреаното лето 2001 година, Гордан Коев влезе во станицата со цврсто одредена цел: да го прекине тој бескраен тек на монотонијата, онака како што последниве месеци ѝ најавуваше и на Маја, која, нели, тој ја сака и која, можеби, го чувствува истото кон него, иако ни во едното, ни во другото, тој никогаш не беше сигурен до крај. Кај неа му се допаѓаше предизвикувачката досетливост и интелигенцијата, колку и складното лице со дрските усни, сините навидум незаинтересирани очи, нејзините обли гради со мали малинести пупки што сакаше да ги предизвикува со поглед колку и со допир, начинот на кој таа го бакнуваше и го повлекуваше кон визбата на нејзината зграда, удолу по оние десетина скали, врз кои паѓаше темна сенка создавајќи привид на засолниште, кога некој ќе слегуваше по скалите над нив и ќе се запалеше автоматското осветление на зградата. Тогаш, стиснати до железната врата во визбените простории од кои допираше мирис на мемла, ќе го притаеја длабокото дишење, очекувајќи низ влезот на зградата да излезат или да влезат, важно да се истават, обично шумните соседи на Маја и кога сè одново ќе се смирише

и автоматското светло ќе се угаснеше, тој ќе продолжуваше да ја бакнува по соголената цврста дојка.

Значи, на Маја ѝ најави дека му е преку глава од сето тоа, од овој уморен град, од оваа омрцлавена земја која очекува да се случи чудо, а не презема ништо за чудото да го создаде; од чекањето работа, од компјутерските програми отстапувани, за сè помали пари, на фирмите што се занимаваа со продажба на софтвери по ниска набавна и висока профитна цена, од мајка му и татко му кои го прашуваа кога ќе се жени, од нивните планови да го засидаат балконот и така да добијат уште една соба во постепено стеснетиот стан, од брзите водења љубов со неа по хаусторите и, кога тоа беше можно, на малата маса од затемнетата бакалница на татко му, од која ја расчистуваа големата механичка машина за отчукување сметки, испратниците и нарачките, хемиските пенкала и плајвазите и стивнато водеа љубов меѓу артиклите од бакалницата сместена во приземјето на неговата зграда, што потоа редовно ги прередуваа и ги враќаа на старо место. Веќе ѝ беше кажал на Маја дека не може да поднесе да живее со сето тоа.

„Кај живееш ти бе? Патетичен си како лик од романтичарска литература“, знаеше таа да му каже навраќајќи се на жанрот што, додека студираше компаративна книжевност, најмногу го сакаше и на којшто потоа магистрираше, иако ја разубедуваа дека е тоа еден претеран и патетичен книжевен правец, затоа и преживеан стил, кој подразбира катастрофа а потоа и искупување низ чувствувањето „светска болка“, weltschmerz како што таа игриво го кажуваше германскиот термин.

„Кај живееш?!“, му велеше таа прекорно, слушајќи го внимателно, а гледајќи го неутрално, како до неа да не допираше неговата сè почесто повторувана жалопојка. На крајот од тие нивни разговори на раб од караница, како пронајдена разрешница, таа го фаќаше за јакната, го привлекуваше кон себе и го вовлекуваше во нов наплив бакнежи од кои тој забораваше и на незадоволството, и на визбата, и на општиот мирис на мемла и се препушташе на нејзините милувања.

И додека порано говореше дека почетокот на новиот век сигурно нема да го најде во овој гомнарски град што еден месец мириса на липа, а одинаесет на ѓубре, му се појави шанса за редовна работа. Една од фирмите којашто до тогаш го најмуваше неговото софтверско знаење на парче, го покани да заменува програмерка што заминала на породилно и тоа во време кога дојдоа нарачки за корекции на системите загрозувани од милениумската бубачка. Овој исказ се однесуваше на стравот што полека нараснуваше до паника на крајот од последната деценија на истрошеното столетие, таканаречениот millenium bug, што се закануваше со предизвикување светски компјутерски хаос и тоа во еден миг, во една секунда низ целиот свет, токму полноќта на 31 декември 1999-та, на крајот од годината, поточно на математичкиот премин од старите, во ново столетие и милениум. За проблемот Y2K сè повеќе се зборуваше и се пишуваше до размери на хистерија.

Гордан на интернет следеше огромни инвестиции на информатичките компании во сè помасовниот обид да се најде спас од временската бомба на двеилјадитата година или Y2K, како што скратено се именувааше влегувањето низ портите на новата ера, преку прагот што го делеше стариот ред и навестениот хаос. проблемот, имено, можеше да настане првата секунда од 1. јануари 2000-та година со тоа што електронските машини беа програмирани годините да ги искажуваат наместо со комплетно одредувачките четири, само со двете последни бројки. Со оглед дека почетокот на новиот милениум ќе се претставеше како година „00“, пресметувачите можат да ја препознаваат како кој годе завршен век, било од изминатото, било од идното време. Така, наместо да исчекори во новата ера, последната секунда можеше да го врати времето во 1900, 1800, 100...или да го префрли во која било година што завршуваше на две нули. Маја внимателно ги слушаше објаснувањата на Гордан. „Разликата“, велеше тој, „помеѓу 1 јануари 2000 и 31 декември 1999 можеше да биде пресметана како столетие, а не како разлика во еден ден. Така ‘Бубачката’ се за-

канува да направи вистински дар-мар во и помеѓу сите компјутеризирани дејности: јавните служби, во производните, банковни и други финансиски, телекомуникациски и авиопревознички и да го деформира не само одбројувањето туку, ако сакаш, и самиот рамномерен и прогресивен тек на времето.“

Маја не трепнуваше и ги процесираше информациите и проблемот што пред неа ги поставуваше Гордан.

„Хм“, рече наеднаш и додаде, „Изгледа многу гадно“.

2.

Жестокиот и неизвесен тек на настаните од нејзиниот живот ја тераше Памела Портман патувањата да ги сфати како сопствена карма, иако длабоко во себе знаеше дека тие се второто име за нејзината осаменост, но и лекот за осаменоста. Од нејзината разделба со маж ѝ, којашто никогаш не се официјализира во развод, поминаа светлосни години, без оглед што Никлас ѝ се јавуваше повремено, редовно пред Божик и неочекувано, кога беше сосем пијан, обично од некој крајпатен ресторан или мотел во Колорадо каде што работеше на геолошкото истражување на кањонот. Никогаш во убавите денови на заедничкото живеење, се шегуваа дека и двајцата ги привлекуваат релјефите, неа просторните, а Ник нејзините. Се покажа дека е обратно.

Еден ден Никлас си замина, сосем без објаснување, без најава, дури и без некакво навестување, само оставајќи на масата во кујната лист истргнат од неговиот работен нотес на какви обично ги бележеше пораките со листи за набавки, за плаќање сметки или за префрлање на дневните обврски, изненадувачки за еден геолог, особено изненадувачки за него, сосем непедантно, на брзина, беше начкртал: „Прифатив *работа на истражување во Колорадо*. Не знам кога ќе се вратам. Н.“. Копилето првпат ѝ се јави дури по три месеци во четири наутро, талпа пијан, од некој бар во кој ечеше музика за сквер-денс.

– Пем – викаше тогаш во слушалката – Јас, сепак, те сакам! ОК? ОК, душо?!

Тоа ја растревожи:

– И јас Ник, и јас! – возвраќаше таа гласно во слушалката чувствувајќи како на очите и извираат солзи, но тој не ја слушаше па таа тоа почна да го вика, одново и одново, зашто тој од таму се дереше:

– Не те слушам, срце. Ништо не можам да чујам! – а таа продолжуваше да вика уште погласно сè додека некој од соседите не почна да чука по сидот, па Памела замолкна и продолжи да ја држи слушалката преку која го слушаше раскикотен среде тој валкан бар од кој во нејзината празна спална на западната страна од Менхетн допираа звуците од некое место во пустината каде што танцуваат шофери, локални фраери дојдени на пиво, забава и на брз секс во кабините или по товарните делови на нивните скратени пик-ап камиончиња, подостарени провинцијалки со и без брачни искуства, сето тоа мноштво очајници што се забавуваа раштракани во конструирани танци по подот од големата сала во која унисоно ги изведуваа фигурите, потцупнувајќи, навалувајќи се, потем и остро свртувајќи се, држејќи ги притоа рацете под папокот врз големите овални токи од метал или придржувајќи ги белите „Стетсон“ шапки со широка подвиена периферија, неуморно чукајќи со топуците од штепуваните каубојски чизми; го слушна, значи, како некому до себе вели: „а не е ни битно!“ и ја затвори слушалката. Пем се растревожи и сфати дека и таков каков што беше, себичен и неизвесен, нејзе сепак ѝ недостасува, дека ѝ е доцна за сè друго и дека, независно и од тоа, тој ѝ е единствената надеж во животот и додека првата мугра ги обрабуваше зградите на даунтаун во розово, по многу напрегнато воздржување, таа заплака горчливо, за првпат по неговото заминување.

Наскоро доби пакет со евтино вино од Калифорнија. Го пребаруваше пакетот за да најде порака, но во него немаше ништо. „Па виното е порака, глупачке“, си рече на крајот и шишето го стави на масичката покрај неговиот портрет и телефонот. Беше тоа едно своевидно светилиште посветено на Ник, со знаците на неговото симболично присуство: симболот на неговиот лик, на неговиот глас и она шише бело вино што беше неговиот симболичен

пенис за кој инаку таа ги врзуваше сите свои еротски фантазии. И недостасуваше не само тој, туку сè повеќе и неговите непредвидливи телефонски јавувања. Така, Пем почна да ги очекува.

И навистина, ден пред Бадник, Ник повторно ѝ се јави. Беше трезен и љубезен, иако некако воздржан. Повторно не ѝ го остави бројот.

– Немам постојан број, бејб – ѝ рече со својот среден, спокоен глас – непрекинато се селиме од место во место, а јас мобилките ги менувам како чорапи. Проектот ќе потрае уште извесно време, потоа ќе видам што ќе правам...

– Врати се – му рече таа, помислувајќи на неговите длабоки очи, на цврстата прегратка, на напрегнато тело, но од таа страна не чу одговор. Само воздишка, потем и кусо простување:

– ОК, бај Пем!

Клик. И толку.

„Боже“, си мислеше сè уште држејќи ја раката врз положената телефонска слушалка, „ми посака ли копицево, воопшто весел Божик“?

3.

Без оглед што темата го замислуваше, па затоа и бараше потврда во мислењето на Маја, Гордан Коев и самиот не веруваше во катастрофични и апокалиптични предвидувања, па така и заканата на милениумската бубачка ја прими како навестување на еден нов старт. Тоа што стартот му се случуваше на самиот праг од двеилјадитата за него немаше некое поголемо значење. Само мајка му, додека му го подготвуваше појадокот, пред првото одење на работа, пријатно возбудена му рече:

– Не можев да заспијам од радост, му реков сабајлево на татко ти. „Што ти е Станке?“, вика он од спална, „Поради Гордан“, му викам од овде. „Што му се случило, ма“, се пресече и ми се појави по гаќи и у горен дел од пиџами, „Ништо, бе Деан“ му викам пак: „Среќна сум што детето ќе почне да работи. И тоа види кога?“ – му викам.

– А кога? – се заинтересира Гордан.

– Како кога! Па на почеток од новиов век – му дофрли мајка му со чудење што ни тој не ја разбрал.

– ...и милениум – ја погледна Гордан кога таа ја постави пред него топлата кајгана.

– Е, уште поубаво – прокоментира Станка Коева не чувствувајќи ја иронијата во тонот на син ѝ – Стануваш свој човек у очи на едно ново време. Тоа ни на нас не ни се случило. Е, дури на генерацијата на татко ми... Има ли нешто поубаво од тоа? Мала ли е тоа работа, бе сине?

– Само... има уште цела година до тогаш – рече Гордан.

– Како цела година?

– Новиот век почнува 2001-та. 2000-та е само подреден математички знак. Милениумот, Станке, стартува по една година. Уште сме зацапани во старото време.

– Ајде бе! – вели мајка му со мал прекор и почнува да ги мие садовите, па потоа, повеќе за себе и утешно додава – Па што ако, нека има работа, колку за новото време ќе почекаме уше малце.

Тој стави в уста од топлиот појадок и едвај разбирливо ѝ рече:

– Година е долго време, Станке.

– Е како не било! Толку сме претуриле преку глава, па не една година. Кај била, кај не била.

– А тогаш, кој знае дали ќе бидам сè уште тука – ѝ дофрли на мајка си со полна уста.

Станка помолчи, гледајќи во чиниите пред себе.

– Пак ли со тие идеи, бе сине? – рече по некое време, колку што може поблаго, па додаде нервозно триејќи ги садовите – Станов на кој ќе му остане?

Дури кога не доби никаква реакција, таа се сврте и забележа дека Гордан веќе беше заминат. До неа допре шумниот тресок од затворањето на надворешната врата. Таа постоја така, си помисли како тоа ни тие двајцата ама ни „таа“, како што во себе ја нарекуваше Маја, не можат да му ја избијат таа луда мисла за заминување од глава, полека ја прибра чинијата со чепнатиот оброк, ја испразни недојадената кајгана во кантата за отпадоци и додека

ја миеше и оваа чинија, заедно со другите садови излижани од употреба, неволно си помисли: да не беше операцијата при која ѝ ја извадија матката, ќе имаше барем три деца. Единците се разгалуваат; а господ знае, можеби и брзо заминуваат.

4.

Гордан Коев почна да работи, до душа по договор, но со редовни обврски и темпо, секое утро излегувајќи во точно определено време – во 7:20 во дуќанот кај татко му по кифла и јогурт што ги носеше со себе за појадок, во 7:30 кај паркингот, во 7:40 поминувајќи под расчекорениот колос на железничката станица со стариот автомобил на татко му, во 7:55 пред автоматот на кој се пријавуваше во софтверската фирма, во 8:00 пред бирото што му го дадоа додека работи на замена, а попладне одново назад во „Аеродром“. Тој ја прифати и ја автоматизира таа масовна урбана преселба со востановен дневен ритам, кој слично на плима го зафаќаше и го движеше ту нагоре, ту назад со илјадниците како него – кога во земјата изби војна.

Беше тоа второ по ред воено случување што ја потресуваше семејството на Гордан, главниот град во кој тие живееше и воопшто земјата што доживуваше искушенија повивајќи се на едно силно невреме што, долго најавувано, овој дел од Балканот го зафати на преодот меѓу две епохи. Во 1999 година се случи бомбардирањето на соседна Сојузна Република Југославија и косовската бегалска криза во која српските воено-полициски структури натераа во прогонство маса од близу 400.000 луѓе кои пристигнаа на границата со Македонија и по неколкудневено блокирање и човечки драми на граничниот премин, конечно беа пуштени да влезат на нејзината територија. Така својата мала земја Гордан ја наоѓаше на сите сателитски канали, а за кратко време и сосем во епицентарот на светската медиумска јавност. Таа јавност повеќе се занимаваше со воените операции и со политичкиот дел од драмата на бегалците одошто со тоа како тие луѓе преживуваат во набрзина

подигнатиот логор во близината на главниот град Скопје, покрај кој за кратко време израсна бегалски град под шатори од речиси иста толкава големина чија издршка во најголем дел падна на кривката земја која со тоа беше втурната во нова неочекувана финансиска и политичка криза...

Година дена подоцна се случи и втората криза во вид на меѓуетничка војна. Војната која зимата 2000-та се појави како погранична криза во едно село населено со најбројното малцинство, на почеток влечеше помалку внимание од светскиот компјутерски проблем со „илјадалетната бубачка“. Така беше и во попладневните разговори со Маја која Гордан ја канеше дома, без оглед што кај мајка му чувствуваше задршка кон неа.

– Изгледа многу гадно: општ хаос што мириса на апокалипса! – ќе речеше Маја коментирајќи ги актуелностите околу милениумската бубачка – Тоа што се чини дека новата ера почнуваше со милениумски проблем – ќе почнеш да објаснува таа откако внимателно ќе ги чуеше глобалните технолошки стравувања од Гордан, додека мајка му ги слушуваше тие нејзини каприциозни реагирања варејќи им турско кафе – тоа и не е нешто ново во историските искуства, со оглед дека тие драматични и апокалиптични пречекувања на новите милениуми веќе десет столетија се нарекуваат хилијастички, со оглед дека илјадитата година во апокрифните евангелија била прогласена за време на пропаста на светот. Во едно од нив пишува: „Илјада и повеќе не илјада“, што било доволно да се прогласи за време на второто појавување на Исус Христос на земјата и за почеток на пропаста на светот за кое, нели, пишува Јован, во најмистичното евангелие на новиот завет, во „Откровението“. Во превод – во „Апокалипсата“. И така...

Гордан не трепнувајќи ќе ја следеше, додека Маја сугестивно му се внесуваше в лице.

– ...Буум! – ќе викнеш ненадејно и гласно, додека на Станка Коева ќе ѝ затрепереше раката додека го тураше кафето во двата филџана, не од уплав зашто таа многу-многу не се плашеше, туку од арогантноста на оваа девојка со која Гордан, изгледа, се беше

врзал посилно одошто треба.

– Не зезај! – ќе ѝ речеше тој, влечејќи си ја ресичката од увото против уплав и едновремено уживајќи во нејзината брливост – И после? Дораскажи, темата ме интересира.

– И после... – ќе продолжише Маја со шармантна театралност што без задршка ја зачинуваше и со женска предизвикливост, природно и непретворно, без оглед на присуството на мајка му на Гордан – ...се кренала голема паника низ средновековна Европа, се барал спас за душата, се ширел страв од судниот ден, а западната црква почнала да дели и индулгенции, документи за прошка на гревовите, што и покрај најавената пропаст на материјалниот свет, таа, за секој случај ги наплатувала во суво злато... – „Што имаш ти на душа, бате?“ – „Грабеж и две убиства...“ – „Тоа изнесува десет златници. Благодарам, синко. Простени ти се сите гревови. Еве ти и тескере за тоа, тука сè пишува.“ Ете, така тоа оде-ло и со црквата на секогаш деловниот Запад...

– А со источната црква? – се интересираше Гордан, погодувајќи го прашањето што, до душа неизговорено, си го постави и Станка вслушана во нивната тема, иако свртена со плеќите кон нив и зафатена со нова работа во кујната.

– Источната? Таа немала поим што се случува. Не била многу по математиката – продолжуваше да иронизира Маја, – а и целиов Исток отсекогаш бил таков. Додека на Запад правеле финансиски зделки, на Исток сè уште јаделе живи луѓе или во најмала рака византиски се местеле и си ги ваделе очите. И така дошол и решавачкиот ден. Многу религиозни и учени луѓе легнале да ја пречекаат Апокалипсата предадени само на молитва, пост и покајување. И што се случило на 1 јануари 1000-та година од појавата на Исус? Увертира. The first millenium bug аpocalypse¹! Тотално лу-дило, човече!

– Е што се случило, де? – нестрпливо праша Гордан.

– Совршено ништо. Zero, nothing², душо – рече Маја покажу-

1. Прва апокалипса на милениумската бубачка!

2. Нула, ништо!

вајќи му ја нулата формирана од палецот и показалецот – Како што ќе биде и со оваа милениумска апокалипса.

Станка Коева незабележително воздивна терајќи ја својата работа, но едновременно и сосем вовлечена во апокалиптичната приказна.

– Не сум баш сигурен – рече Гордан уживајќи во нејзината фаволеста интелигенција – До душа, вистина е дека оние на Запад цело време сакаат да се плашат со пропаст. Хоророт е нивниот жанр на филм, алармот на мас-медиумите...

– Јасно, човече! Не сфаќаш ли? Пораката е: побрзајте, направете што ќе направите, одработете, нема многу време. Идејата е, се разбира, од целиот хаос добро да се ќари. Капираш ли ти нешто бе, дечки? – ќе му речеше Маја итро станувајќи со филџанот в раце и фаволесто сркнувајќи од неговите усни, а потоа од кајмакот на кафето пред неа.

– Само што ова со милениумската бубачка е нешто сосем друго – ќе речеше Гордан замислено оближувајќи ги усните – Овде се работи за висока технологија. Тоа не било случај до сега...

– Не заборавај дека и ние хуманитарците се занимаваме со алгоритмот на минатото и дека работиме токму врз историските default-и – ќе му одговореше Маја додавајќи: – Иако е одамна зрел за пропаст, овој гомнарски свет е живав и за хилијастички апокалипси и за милениумски бубачки. Извини тетка Станка – рече таа откако се сети дека мајка му ги слуша, па продолжи – Тие на тоа прават сјајни екстра-профити.

Станка Коева завртена кон нив со грбот, не прекинувајќи ја работата, се направи дека не слушнала ништо од тоа.

– И ја на тоа добив работа, бејб... – театрално ѝ намигна Гордан.

– Ете, гледаш? – Маја го штипна за образ и божем освестувачки го протресе токму во моментот кога Станка речиси незабележано излезе од собата не можејќи да го свари тоа нејзино преслободно однесување – На крај, маче, ќе се согласиме со нив дека кризите не се така лоши, дури се стимулативни, затоа и потребни. Нешто како секс без заштита...

5.

Климент Кавај, татко ѝ на Маја, беше професор на филолошкиот факултет и се наоѓаше пред крајот на работниот век, со години ги следеше вестите на сите телевизии, небаре очекувајќи дека на некои од нив ќе дочека информација поразлична од информативната матица што јавноста во малата држава ја преплауваше со лоши вести. Последнава деценија ги исцрпуваше сите нив: жена му Анастасија, Маја, него, неговите универзитетски колеги независно од етничката припадност, целото општество со стресните вести што доаѓаа од некое големо и темно депо на распадот на старата федерална држава, кој што инаку се одвиваше бавно и драматично, потоа ужасно крваво, конечно сосем неконтролирано и неизвесно.

Во првата фаза од агонијата на распадот на заедничката држава на јужнословенските народи, професорот Кавај го фрустрираа вестите за големите патувачки митинзи што се случуваа во соседна Србија, замолкот во кое западна блиското Косово во кое доминираше албанскиот народ, пропаста на владејачката комунистичка партија на нејзиниот конгрес во Белград, очајничката изјава на тогашниот сојузен премиер дека ако пропаднала Партијата, не пропаднала заедничката Држава во која со сила поверуваа сите што не сакаа воен расплет на непријателствата меѓу некогаш рамноправните и братски републики.

Кавај, како и мнозинството негови сограѓани, го плашеше вооружувањето на Хрватска што навестуваше силовит судир меѓу најкрупните единки во самиот центар на големата дваесетитримлионска земја, немоќта на колективното претседателство на федерацијата да преземе некој порешителен чекор и да се спротивстави на распадот што татнеше и се ширеше како стерна, отворена веќе и на површината од земјата. Кавај го фрустрираа плановите за едноцационални заграбувања територии од страна на најсилните лидери на некогашната заедница во која, инаку, порано сè се нарекуваше „наше“: за хрватското море се велеше „наше море“, за словенечкото алпско езеро се велеше „наш Блед“, некогаш и Трст беше наш, а за бисерниот крајезерски роден град на Кавај

во другите југословенски средини се велеше „наш Охрид“. Како и многумина други, така и професорот Климент Кавај чувствуваше како сето тоа „наше“ со незапреното зло добива горчлив вкус и станува далечно и туѓо.

Кавај стресно ги доживеа првите, до душа краткотрајни, судири меѓу сојузната армија и територијалната одбрана на најсеверната, алпска република Словенија, потоа нејзиното експресно одвојување, како прва од федералните држави што прогласи независност и повлекувањето на сојузната армија од таму само за четириесет дена...

„За четириесет дена, како за парастос“, му помина на Кавај тогаш низ главата. Знаеше дека тоа е крајот на заедничката држава. Затоа на референдумот организиран од домашните власти, гласаше за раздружување и на неговата матична држава, Македонија, од веќе непостојната федерација на порано рамноправните републики. Знаеше дека мора, почетокот на војната во централната република Босна и Херцеговина, трагедијата и страдањата на луѓето од опколеното Сараево, крвавиот колеж во градот Сребреница во кој беа заклани и устрелени илјадници цивили, интервенцијата на српските воено-полициски сили на Косово каде што веќе се појавија вооружени, униформирани и веќе добро обучени герилски групи, неуспешните преговори меѓу западните земји и српското раководство во дворецот Рамбује кај Париз, и како кулминација на тој чин од историската драма – бомбардирањето на соседна Србија, Косово и Црна Гора што уследи од страната на НАТО, страдањето на цивилите под ударот на опасните бомби со обичен експлозив, но и со осиромашен ураниум, ударите врз државните згради, врз воените објекти, но и врз мостовите и цивилните градби во Белград, трагичниот отпор на цивилите од сите генерации, кои застануваа на неурнатите мостови како залудни чувари од високолетечките, за око сосем невидливи бомбардери...

„Од каде избликна толку зло“, се јадосуваше Кавај пред оваа состојба што му се чинеше како парадокс, зашто веруваше дека култот на човечките вредности е највисок токму тука, на Балканот.

„Како, инаку, толку убаво живеевме?“, мислеше и не можеше да домисли професорот Климент Кавај.

Потоа се потресуваше над судбината на четиристотините илјади бегалци, жени, деца и старци прогонети од Косово и, собрани во огромни шаторски населби близу до главниот град на неговата мала, сега независна земја што, на почетокот збунета и за сето време неподготвена, ги прифати тие луѓе од масовниот збег, сместувајќи ги во набрзина подигнати населби со помош од западните земји. И по сето тоа – откако силите на НАТО врз основа на договор меѓу екс-југословенските воени и униформирани западни претставници потпишан тука, близу, на границата со Србија кај Куманово, влегоа на територијата на Косово – најекстремниот дел од косовската герила создаде криза окупирајќи едно погранично село во Македонија, а потоа крена и бунт по кој се разгоре задоцнет воен судир и во земјата на професорот Кавај, која дотогаш се гордееше дека остана единствената од шесте сојузни републики и двете покраини во кои не се случија воени судири, па долго време нарекувана „оаза на мирот“ на крајот како и сама да мораше да се турне во друштвото на останатите федерални единици, сега речиси сите независни држави, па и таа да помине низ своето воено искушение.

„Па сите народи во овие краеве, сите без исклучок овие краеве ги негуваат вредностите на гостопримството, човештината, етичноста, сочувството, солидарноста. Сите највисоко го ставаат идеалот на добрината...“, си велеше Кавај во размислувањата – „Од каде, освен тоа, дојдоа таа омраза и суровите пресметки меѓу народи што имаат високи човечки вредности, етика на гостољубивост, а освен тоа децении, така речи до вчера, живееја заедно и братски?“ Потем, откако не ќе помислеше нешто повеќе, во дијалогот со себе, сам вознемирено ќе си промрмореше: „Добро, без друго се работи и за туѓ план, но омразата и чудовишните последици низ кои се искажуваше, секако беше домашна и им припаѓаше на носителите на таа омраза“, па потоа некој друг, попитом внатрешен глас ќе дадеше понадежен контра-аргумент и внатрешниот

дијалог на професорот Климент Кавај продолжуваше до длабоко во ноќта, до задремување во фотелјата од која гледаше телевизија, до возбуден шепот над неговата работна маса: „Еден систем може да е влијаен, придвижуван и трансформиран со фактори од надвор“, ги применуваше тој принципите на науката во своите резони, „но ефектите се дотолку посилни доколку во системот постои соодветен потенцијал што кореспондира со надворешниот поттик. Сите имаме високи хумани вредности, а се однесуваме како да имаме рецептори за зло...“ Не можејќи да најде разрешница, Климент Кавај се разјадуваше со парадоксот којшто, инаку, текот на следните настани не само што не го смири, туку и го дозаостри.

На крајот од април 2001-та, додека Маја и Гордан се бакнуваа под скалите, не ни претпоставуваа дека на само триесетина километри лежеа масакрираните тела на осуммина полицајци и војници припадници на резервните единици на државните сили. На вечерните вести рекоа дека група од десетина герилци што личеле на верски фанатици и екстремисти што покрај брадите носеле и долги ножеви, убиле, а потоа и ги масакрирале телата на војниците. Масакрираните тела се појавија на интернет. Професорот Кавај фрли еден поглед и очите му се наполнија со солзи, а потоа, кога некој од колегите и ќе му понудеше да ги види грозоморните фотографии во боја, тој одбиваше да ги гледа. Сè подрастичниот тек на настаните Каваја го ужаснуваше, зашто знаеше дека таквите чинови на нечовечно однесување ја доотежнуваат работата и ја продлабочуваат тежината на ситуацијата...

Тие денови на тревожната пролет од првата година на новиот век, му дотекуваше уплашена и матна мисла: „Овој ужас ќе трае цела вечност“, но некој чист извор во него до наутро ќе му ги разбистреше чувствата и новиот ден го почнуваше со бистра душа. „Како може“, си велеше Кавај, „овие народи што имаат најубави песни на светот, што имаат сочувство кон маката на другиот и култ кон гостопримството и честа да бидат осудени на омраза. И кога омраза се јавува, таа не извира од нив, таа доаѓа од некој екстрасемантички систем, од некоја друга реалност“.